

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Реформування загальної середньої освіти відбувається в контексті модернізації вітчизняної системи освіти та українського суспільства в цілому. Сьогодні настав час нових підходів в організації навчального процесу в старшій школі. Вона має функціонувати як профільна. Це створює сприятливі умови для врахування індивідуальних особливостей, інтересів і потреб учнів, забезпечення можливостей для рівного доступу учнівської молоді до здобуття допрофесійної підготовки, виховання особистості, здатної до самореалізації. Профільна школа найповніше реалізує принцип особистісно орієнтованого навчання, що значно розширює можливості дитини у виборі власної освітньої траєкторії. Загальною тенденцією розвитку старшої профільної школи є її орієнтація на широку диференціацію, варіативність, багато профільність, інтеграцію загальної і допрофесійної освіти [1: 4].

Нові підходи до профілізації освіти як *актуальної педагогічної проблеми* закладені в Концепції профільного навчання в старшій школі, яка розроблена Інститутом педагогіки АПН України та затверджена рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 25.09.2003 року №10/12-2.

Метою даної статті є визначення шляхів вирішення проблеми профільної диференціації старшої школи та аналіз результатів впровадження профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах Харківської області.

Кожний регіон має особливості розвитку освітньої галузі і, відповідно, свої шляхи вирішення проблеми профільної диференціації. Досвід школи виробляється десятиріччями, і Харківщина в цьому плані не виняток. В області функціонує розгалужена мережа закладів освіти для обдарованої молоді (гімназій, ліцеїв, колегіумів), спеціалізованих шкіл, зростає кількість учнів, які навчаються в профільних класах.

У 2003 році Харківська область почала реалізацію поетапного плану переходу загальноосвітніх навчальних закладів на профільне навчання. Перші результати втілення плану на практиці такі:

Навчальний рік	Мережа гімназій, ліцеїв, колегіумів	Мережа допрофільних (8–9-х) класів		Мережа профільних (10–11-х) класів	
		кількість класів	кількість учнів	кількість класів	кількість учнів
2002–2003	61	325 (10,6% від загальної кількості)	8693 (11,6% від загальної кількості)	548 (23,3% від загальної кількості)	13865 (24,3% від загальної кількості)
2003–2004	86	370 (12,6% від загальної кількості)	9897 (14,2% від загальної кількості)	816 (34,3% від загальної кількості)	20698 (36,7% від загальної кількості)
Зростання	29,1%	12,2%	12,2%	32,8%	33%

У 2003–2004 навчальному році допрофільне та профільне навчання запроваджене у 438 загальноосвітніх навчальних закладах Харківщини. Функціонують 1186 допрофільних (8–9-х) і профільних (10–11-х) класів (22,3% від загальної кількості по області), в них навчаються 30595 учнів (24,3% від загальної кількості по області).

Старшокласники Харківської області у межах 5 напрямів профілізації обрали 24 навчальні профілі: гуманітарний, філологічний, суспільно-гуманітарний, історичний, юридичний, природничо-математичний, математичний, фізико-математичний, лінгво-математичний, економіко-математичний, суспільно-правовий, економіко-правовий, економіко-географічний, лінгво-економічний, економічний, технологічний, інформаційно-технологічний, бізнес-технологічний, художньо-естетичний, музичний, природничий, хіміко-біологічний,

У 10 ліцеях при вищих навчальних закладах м. Харкова у 2003–2004 навчальному році відкриті 54 профільних класи (в них навчається 1464 учні за 11 профілями навчання: фізико-математичним, природничим, екологічним, філологічним, суспільно-гуманітарним, юридичним, економічним, технічним, художньо-естетичним, художньо-культурним, військово-фізичним) та 8 допрофільних класів (в них учнів – 195).

Розпочато роботу щодо створення навчально-виховних об'єднань – шкільних округів з опорними школами та міжшкільними профільними групами в Барвінківському, Валківському та Золочівському районах області.

Проблема профілізації старшої школи в невеликих однокомплектних сільських школах вирішується також за рахунок створення у класах різнопрофільних груп.

Таким чином, в області створюється база для достатньо повного задоволення запитів учнів щодо якісної безперервної освіти, а в подальшому – щодо соціальної успішності випускника відповідно до його запитів і можливостей.

Соціологічні дослідження показали, що приблизно 70% дітей 15-річного віку вже визначили свій напрям навчання: вони навчатимуться у профільному класі. Третина підлітків у цьому віці ще не можуть або не бажають профілюватися.

Дослідження проводились у формі анкетування учнів загальноосвітніх навчальних закладів м. Харкова, міст області та сільської місцевості. У анкетуванні взяли участь 822 учні 9-х класів і 815 учнів 10-х класів.

Отримані результати:

Напрями профілізації	Кількість учнів, які бажають навчатися за даним напрямом профілізації (у %)
Технологічний	30,8
Суспільно-гуманітарний	20,4
Природничо-математичний	23,1
Художньо-естетичний	3,2
Спортивний	6,6
Універсальний	12,6

Не визначились із відповіддю 3,3% респондентів.

Учні висловили бажання за рахунок варіативної складової навчальних планів додатково вивчати предмети: інформатику, іноземні мови, основи економічних знань, правознавство, хореографію, етику, етикет, основи дизайну, маркетинг, основи бізнесу, театральне мистецтво, основи медичних знань, психологію, спортивні єдиноборства.

Аналіз мотивів вибору учнями профілів навчання показав, що 57% керувались при цьому схильністю до вивчення конкретного циклу предметів, 17% – віддали перевагу

сильному кадровому потенціалу вчителів, 14% – престижності навчального закладу, 8% – бажанню бути разом з друзями, 4% – наполяганням батьків.

25,5% учнів 10-х класів (які вже навчаються в профільних класах) мають бажання змінити напрям профілізації, у тому числі 7,75% учнів бажають змінити обраний напрям на суспільно-гуманітарний, 13% – на технологічний, 2,25% – на універсальний, 1,75% – на природничо-математичний. Це свідчить про несформованість профільної мотивації, неспроможність або випадковість визначення пізнавальних інтересів і професійних намірів деякими учнями.

А тому безумовно необхідно передбачити варіативну допрофільну підготовку в основній школі, визначити її зміст і обсяги, оскільки від свідомого вибору дитини залежить правильне орієнтування в подальшому навчанні. Зміст допрофільної підготовки повинен містити не тільки перелік спеціальних курсів або факультативів, а й інформаційну, консультативну роботу, психолого-педагогічну діагностику, тобто аналог профорієнтаційної роботи в старших класах. Очевидно, що в місті, районному центрі, сільському районі абсолютно різні освітні мережі. Відповідно, реальні можливості для старшокласників настільки якісно різні, що й готувати учнів до вибору профілю навчання необхідно з урахуванням цих розходжень, специфіки.

Проте, аналіз анкет учнів не виявляє великої відмінності у допрофесійній орієнтації дітей у селі та місті. З 24 профілів навчання учні сільських шкіл обрали 11. І для міста, і для села (без урахування універсального профілю) найбільш актуальні суспільно-гуманітарний, природничо-математичний та технологічний напрями профілізації.

У 2003–2004 навчальному році профілізація навчання введена лише в тих навчальних закладах, де є готовність до цього: належна технічно-матеріальна база, володіння педагогами певними технологіями навчання, програмно-методичне забезпечення, мотивація учнів. Профілі навчання вибирає сама школа відповідно до своїх можливостей, бажання та зацікавленості учнів і батьків. Якщо в школі є високо кваліфіковані учителі хімії, біології або фізики, обладнані всім необхідним кабінети, але немає старшокласників, які б обрали дану спеціалізацію, навчальний заклад такий напрям профілізації не вибере.

Досвід та тенденції шляху профілізації старшої школи свідчать про необхідність широкого врахування як суспільного контексту школи, так й індивідуальних потреб і здібностей учнів. Застосування різноманітних форм організації профільного навчання в старшій школі: внутрішніх – профільних класів у загальноосвітніх навчальних закладах; профільних груп у багатопрофільних загальноосвітніх навчальних закладах; профільного навчання за індивідуальними навчальними планами і програмами; динамічних профільних груп (у тому числі різновікових); зовнішніх – міжшкільних профільних груп; профільних шкіл інтернатного типу; опорних шкіл; навчально-виховних комплексів; міжшкільних навчально-виробничих комбінатів; загальноосвітніх навчальних закладів на базі вищих навчальних закладів, а також упровадження різнорівневих вимог до знань та умінь старшокласників у базовій школі відповідно до їхніх освітніх потреб зумовлені орієнтацією на майбутню професію [2: 73–74]. Запровадження профілізації школи вимагає перегляду змісту навчально-виховного процесу в напрямку перетворення з репродуктивного у продуктивний, здатний підготувати учнів не лише до творчого застосування набутих знань і навичок, а й постійного самовдосконалення.

Вважаємо, що перехід загальноосвітніх навчальних закладів на профільне навчання доцільно здійснювати в три етапи:

	Задачі етапу
I етап	<ul style="list-style-type: none"> – проведення організаційно-методичних заходів щодо забезпечення профілізації старшої школи; – вивчення наявного програмно-методичного, матеріально-технічного і кадрового забезпечення навчально-виховного процесу та приведення даних чинників у відповідність до потреб реалізації профільного навчання; – організація роботи щодо підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних працівників для системи профільного навчання; – визначення шляхів інтеграції профільного та професійного навчання, організація спільної роботи ВНЗ I–IV рівнів акредитації та загальноосвітніх навчальних закладів в аспекті впровадження профільного навчання; – розширення та оптимізація мережі профільних класів, забезпечення впровадження профільності в усіх районах (містах) області на підставі анкетування учнів, психологічних досліджень, виявлення рівня сформованості профільних інтересів учнів, аналізу працевлаштування випускників 9-х і 11-х класів; – створення постійно діючих консультаційних пунктів для учнів і батьків з питань професійної орієнтації молоді; – підготовка планово-економічних розрахунків для поетапного здійснення переходу на профільне навчання.
II етап	<ul style="list-style-type: none"> – проведення моніторингу та коригування процесу впровадження профілізації старшої школи; – проведення діагностичних досліджень з метою виявлення відповідності профілів навчання освітнім потребам учнів; – розробка програм науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу в профільних класах; – створення умов для застосування сучасних інформаційних технологій у навчально-виховному процесі в профільних класах; – створення умов для безперервної освіти випускників загальноосвітніх навчальних закладів.
III етап	<ul style="list-style-type: none"> – завершення переходу на профільне навчання учнів старшої школи; – аналіз відповідності мережі профільних класів освітнім потребам населення районів (міст) області щодо здобуття повноцінної загальної середньої освіти; – узагальнення підсумків переходу старшої школи на профільне навчання, виявлення позитивних тенденцій і невирішених проблем, розробка рекомендацій щодо подальшого розвитку профілізації середньої освіти.

На закінчення зупинимось на умовах, які, на наш погляд, сприятимуть ефективному впровадженню профільного навчання на старшому ступені загальної середньої освіти. З метою забезпечення освітнього простору для розкриття здібностей учнів у тому чи іншому виді діяльності та їх особистісного зростання необхідно [3: 88]:

- формування профільних класів (або в їх рамках різнопрофільних груп) проводити з урахуванням інфраструктури населених пунктів і ринку праці, із зважуванням на необхідні в найближчій перспективі професії;
- керівникам навчальних закладів з профільними класами звернути першочергову увагу на забезпечення запитів випускників основної школи щодо підвищеного рівня освіти;
- відвести особливу роль у становленні профільної школи підвищенню кваліфікації та перепідготовці вчителів;
- учителям, які викладають навчальні дисципліни у профільних класах, усвідомити роль елективних курсів у формуванні професійної спрямованості та передпрофесійної компетентності учнів. У зв'язку з цим, подальше дослідження може бути пов'язане з

розробкою наскрізних (комплексних) навчальних програм профільних предметів, що містять елективні курси з обґрунтуванням значення кожного для даного профілю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція профільного навчання в старшій школі // Освіта України. – 2003. – № 88. – 25 листопада. – С. 4–5.
2. Кизенко В.І. З вітчизняного досвіду організації профільного навчання в старшій школі // Підручник для директора. – 2003. – № 11–12. – С. 61–74.
3. Артемова Л. Профіль обучения диктует региональный рынок труда // Народное образование. – 2003. – № 4. – С. 84–88.

УДК 371.3

Л. П. Воронець

ПРОБЛЕМА НАСТУПНОСТІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ “ІНФОРМАТИКА І КОМП’ЮТЕРНА ТЕХНІКА” У СЕРЕДНІЙ І ВИЩІЙ ШКОЛІ

Розвиток сучасного суспільства нерозривно пов’язаний з процесом інформатизації всіх галузей людської діяльності, в зв’язку з чим постає питання інформатизації освіти. Згідно Закону України “Про національну програму інформатизації”, підвищення якості спеціальної підготовки фахівців відбувається на основі широкого використання обчислювальної та іншої інформаційної техніки. За таких умов комп’ютерна грамотність підростаючого покоління набуває особливого значення.

Відомо, що поряд з поняттям комп’ютерна грамотність в педагогіці використовується поняття “інформаційна компетентність”. Метою даної статті є аналіз наукових досліджень з вищезгаданої проблеми показує, що формування комп’ютерної грамотності починається в школі і продовжується в процесі отримання подальшої освіти при формуванні інформаційної компетентності.

У педагогіці поняття “комп’ютерна грамотність” виникає з введенням у шкільний курс навчального предмета “Основи інформатики і обчислювальної техніки”. На сьогодні науковці виділяють 4 етапи масового навчання основам інформатики і комп’ютерної техніки. На *першому* з них комп’ютерна грамотність розглядається як перше знайомство людини з комп’ютером та його базовим програмним забезпеченням, а також з основами алгоритмізації та програмування і включає в себе [2; 3]:

- початки фундаментальних знань в галузі інформатики;
- знання та навички, що відносяться до найпростішого використання комп’ютера;
- вміння писати найпростіші програми;
- уявлення про області застосування та можливості ЕОМ;
- уявлення про соціальні наслідки комп’ютеризації.

На *другому етапі* акцент зміщується з базового на універсальне програмне забезпечення, яке дозволяє організувати безпосередньо роботу з інформацією в її “готовому” вигляді. Автори концепції інформатизації освіти формулюють зміст даного етапу інформатизації наступним чином [2–4]: активне засвоєння та фрагментарне впровадження засобів нових інформаційних технологій в традиційні навчальні предмети і на цій основі – масове опанування педагогами нових методів та організаційних форм навчальної роботи; практична постановка питання про радикальний перегляд змісту освіти, традиційних форм та методів навчальної роботи. За основну мету навчання на цьому етапі дослідники вважають формування комп’ютерної грамотності непрофесійних користувачів ЕОМ у вигляді системи базових та універсальних компонентів знань та вмінь.

На *третьому етапі* подальший розвиток комп’ютерної техніки та програмного забезпечення призводить до все більшої спеціалізації навчання на основі введення в навчальні курси професійно-орієнтованих комп’ютерних програм, які мають чітку спрямованість на її використання в певних видах професійної діяльності [5]. Вивчення універсального програмного забезпечення в системі вищої освіти набуває професійної